

IV. ПРОБЛЕМИ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

*Волошина В. А.,
провідний спеціаліст канцелярії
управління забезпечення діяльності
Судової палати у цивільних справах
Верховного Суду України*

МЕТА ТА ПРИНЦИПИ НАУКОВО- КОНСУЛЬТАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ

В статті досліджено структурні елементи системи науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України. Автор визначає основну мету науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України та встановлює засадничі принципи надання науково-консультативної підтримки при здійсненні правосуддя у вищому судовому органі країни.

Ключові слова: науково-консультативне забезпечення, Верховний Суд України, принципи діяльності, мета діяльності.

В статье исследованы структурные элементы системы научно-консультативного обеспечения деятельности Верховного Суда Украины. Автор определяет основную цель научно-консультативного обеспечения деятельности Верховного Суда Украины и устанавливает основные принципы предоставления научно-консультативной поддержки при осуществлении правосудия в высшем судебном органе страны.

Ключевые слова: научно-консультативное обеспечение, Верховный Суд Украины, принципы деятельности, цель деятельности.

Відповідно до системного підходу, кожен об'єкт дослідження може розглядатись як сукупність взаємозв'язаних елементів (компонентів). Такий підхід, на нашу думку, цілком може бути застосований і в дослідженні науково-консультативного забезпечення діяльності Верховного Суду України (далі – НКЗ діяльності ВСУ), яке, так само, може бути представлено в системно-елементному аспекті.

Перш за все, варто визначити структурні компоненти системи НКЗ діяльності ВСУ. Варто зауважити, що визначальним при вивченні будь-якої системи є необхідність наукового визначення завдань і підзавдань системи, їхніх взаємних зв'язків між собою. Тобто, досліджуючи систему НКЗ діяльності ВСУ, важливим є визначення мети (цільового завдання) функціонування цієї системи. Вивчення засадничих положень, від-

повідно до яких відбувається функціонування системи НКЗ діяльності ВСУ, обумовлено потребою у визначенні найбільш важливих, концептуальних принципів здійснення науково-консультативної підтримки реалізації ВСУ своїх повноважень.

На жаль, відповідні категорії майже не знайшли свого відображення в законодавчій базі чи в наукових працях. Тому нами буде застосований порівняльний аналіз відповідних складових науково-консультативного забезпечення з схожими елементами в інших інститутах держави.

Метою діяльності буд-якого інституту є конкретна ціль чи декілька цілей, які можуть різнитися за своїм змістом, направленістю, обсягом, засобами виконання, необхідними для цього ресурсами і багатьма іншими ознаками. Загалом, мета – це те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти [1]. Наприклад, як визначає Н. Янюк, метою державної служби є соціальні, правові, організаційні та психологічні аспекти, які водночас притаманні всьому процесу держслужби і цільовим особливостям кожної з її складових частин [2, с. 124].

Можна звернутись до визначення змісту інформаційно-правового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ, наданого А. В. Дюковим, під яким пропонується розуміти діяльність по забезпеченню потреб керівників і співробітників підрозділів органів внутрішніх справ в правовій інформації, необхідній для прийняття ефективного управлінського рішення і реалізації керівного впливу, спрямованого на зміцнення законності і правопорядку [3, с. 49].

Проаналізувавши мету окремих державних і суспільних інституцій, ми можемо зазначити, що НКЗ діяльності ВСУ має подібну форму нормативного закріплення поставлених завдань, але не їх зміст. Так, завдання НКР при ВСУ визначені на нормативному рівні, однак загальної мети всієї системи НКЗ діяльності ВСУ не сформульовано. Вважаємо

за можливе визначити метою НКЗ діяльності ВСУ створення необхідних умов для ефективного здійснення Верховним Судом України своїх функціональних повноважень за допомогою запровадження сукупності консультативних, організаційних та інформаційних заходів.

Однією із основних умов досягнення мети є дотримання завчасно узгоджених принципів, основоположних засад. Загалом, принцип – це особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось [1]. На нашу думку, для визначення принципів здійснення науково-консультативної діяльності доцільним буде звернутись до принципів консультування у інших видах діяльності людини. Наприклад, Т. А. Колтунович до основних принципів психологічного консультування відносить: 1. Принцип надійності – повага до довіри, покладеної на спеціаліста; 2. Принцип автономії – повага до права клієнта на самоуправління; 3. Принцип корисності – зобов'язання сприяти благополуччю клієнтів; 4. Принцип не нанесення шкоди – зобов'язання уникати нанесення шкоди клієнтам; 5. Принцип справедливості – правильне, об'єктивне і неупереджене обслуговування всіх клієнтів та надання адекватних послуг; 6. Принцип самоповаги – заохочення самопізнання та турботи про спеціалістів [4, с. 104]. Принципами здійснення соціального консультування Т. С. Гаміна визначає такі: 1. Принцип компетентності та професіоналізму, який передбачає наявність у консультанта необхідних знань, умінь та навичок, які він «надає» у розпорядження клієнту; 2. Принцип довірливості та співпраці, реалізація якого на практиці дозволяє створити атмосферу взаємної довіри між консультантом та клієнтом; 3. Принцип конфіденційності гарантує, що отримана консультантом у процесі консультації інформація про клієнта не буде розповсюджена без згоди і дозволу останнього; 4. Принцип результативності спрямований

на те, щоб зусилля консультанта або допомогли клієнту вирішити проблему, яка в нього виникла, або створили для цього необхідні умови [5, с. 126–127].

Очевидно, що НКЗ діяльності ВСУ хоч і має окремі подібні риси з наведеними видами консультування, в цілому характеризується своїми особливостями, які, в свою чергу вимагають напрацювання і низки специфічних засад здійснення саме цього виду діяльності.

Враховуючи, що предметом нашого дослідження є НКЗ діяльності ВСУ, на наш погляд, доцільним є проаналізувати принципи державної служби, ознаками якої великою мірою наділена діяльність окремих суб'єктів НКЗ. Так, відповідно до статті 3 Закону України «Про державну службу» [6], державна служба ґрунтується на таких основних принципах: служіння народу України; демократизму і законності; гуманізму і соціальної справедливості; пріоритету прав людини і громадянина; професіоналізму, компетентності, ініціативності, чесності, відданості справі; персональної відповідальності за виконання службових обов'язків і дисципліни; дотримання прав та законних інтересів органів місцевого і регіонального самоврядування; дотримання прав підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян.

Разом з тим, Д. М. Бахрах заперечував проти широкого підходу до системи принципів державної служби. У зв'язку з цим, науковець запропонував виділяти лише найзагальніші з них, а саме: 1) демократизм, що включає: повну і постійну відповідність до діяльності службовців інтересам громадян, суспільства; загальну доступність державної і муніципальної служби; змінність службовців як одного з виявів політичної демократії; підзвітність і відповідальність службовців); 2) професіоналізм, що включає: компетентність працівника; систематичне, регулярне виконання функцій, операцій, службових відносин; регулярне отримання оплати за свою працю; відповідальність за діяльність; 3) соці-

ально-правовий захист службовців [7, с. 102–109].

До основних принципів державної служби О. Ф. Скакун слушно відносить: 1) пріоритет прав і свобод людини; 2) єдність і поділ влади; 3) верховенство права; 4) законність; 5) ієрархічність – підлеглість по вертикалі; 6) організаційно-правова зв'язаність діяльності державних органів і посадових осіб; 7) поєднання виборності і призначуваності; 8) демократизм методів і стилю роботи; 9) змінюваність; 10) поєднання колегіальності та єдиноначальності; 11) гласність і урахування громадської думки; 12) професійна компетентність; 13) економічність, програмування, науковість; 14) право рівного доступу до державної служби [8, с. 245].

Проаналізувавши принципи надання інших видів консультування та принципи державної служби України ми вважаємо за можливе визначити, що принципами НКЗ діяльності ВСУ є законність, професійність, системність, оперативність, повнота та об'єктивність. Розглянемо їх докладніше.

Законність – це загально правовий конституційний принцип, який лежить в основі всієї публічної діяльності. Принцип законності закріплено у ст. 8 Основного Закону, яка містить положення про норми Конституції як норми прямої дії. Крім того у п. 1 ч. 2 ст. 129 Конституції України серед основних засад судочинства першою зазначається засада законності. У відповідності до ст. 19 Конституції України органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Тобто, під ним розуміють неухильне дотримання і виконання Конституції, законів та інших нормативних актів всіма державними та недержавними установами, організаціями, посадовими особами та громадянами. Ця вимога безсумнівно стосується і всіх суб'єктів НКЗ діяльності ВСУ.

Принцип законності НКЗ діяльності ВСУ можна визначити як вимогу нормативного характеру, що зобов'язує всіх осіб, що беруть участь у системі НКЗ діяльності ВСУ, застосовувати норми Конституції, законодавства, яке не повинно суперечити Основному Закону. Система НКЗ діяльності ВСУ покликана сприяти реалізації ВСУ своїх повноважень. Водночас, керуючись принципом законності, суб'єкти НКЗ не мають права втручатись безпосередньо в процес відправлення правосуддя. В тому числі, необхідно враховувати вимоги закону щодо незалежності суддів та заборони втручання в їх діяльність. Тож, надаючи консультативну, інформаційну допомогу суддям в здійсненні їх професійних обов'язків щодо відправлення правосуддя, суб'єкти НКЗ діяльності ВСУ не мають права перебирати на себе суддівські повноваження. Так, наприклад, висновки Науково-консультативної ради при ВСУ мають лише рекомендаційний характер для суддів. Такі висновки за своєю правовою природою не тотожні, наприклад, постановам Пленуму Верховного Суду України. Дотримання принципу законності при функціонуванні системи НКЗ діяльності ВСУ сприятиме ефективному виконанню останнім його повноважень та запобігатиме втручанням в процес здійснення судочинства ВСУ.

Професійність як принцип, на нашу думку, є передумовою ефективності всієї системи НКЗ діяльності ВСУ. Діяльність суб'єктів НКЗ врегульована численними нормами та ustalеними стандартами, адже певні вимоги до різних сфер людської діяльності дають змогу не тільки визначати рівень відповідності тієї чи іншої професійної активності вимогам, що висуваються до неї, а й визначати ступінь відповідальності особи при порушенні загальних вимог до результатів чи процесу спеціалізованої діяльності. Так, рівень професіоналізму суб'єктів НКЗ діяльності ВСУ визначаються як вимогами до освітнього рівня працівників ВСУ та членів НКР при ВСУ,

так і наявністю особливих професійних, наукових досягнень тих, хто призначається на посади наукових консультантів та членів НКР. Тож, можна зробити висновок, що професійність як принцип функціонування системи НКЗ діяльності ВСУ означає високий професійний рівень суб'єктів системи НКЗ, а також виконання функцій НКЗ на високому професійному рівні.

Системність НКЗ діяльності ВСУ виступає запорукою досягнення поставлених цілей. Для успішного функціонування системи НКЗ за сучасних умов її діяльність та дії керівництва ВСУ не можуть зводитися лише до реагування на зміни, що відбуваються. Все ширше визнається необхідність свідомого управління цими змінами на базі науково обґрунтованих процедур, їх передбачення, регулювання, пристосування до цілей НКЗ, мінливих зовнішніх умов. З іншого боку, система НКЗ має адекватно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі, що певною мірою має забезпечуватись оперативними заходами. Однак, безсумнівно є те, що ефективність системного підходу до НКЗ діяльності ВСУ залежить від характеру застосовуваних загально-системних закономірностей, що встановлюють зв'язок між системними параметрами окремих елементів НКЗ. Вважаємо, що принцип системності в НКЗ діяльності ВСУ має забезпечувати цілісність підходів до наукового забезпечення судової діяльності, що дозволить розглядати систему НКЗ одночасно і як єдине ціле, і як підсистему в межах функціонування ВСУ. Системний підхід до НКЗ діяльності ВСУ також має передбачати розуміння ієрархічної побудови системи НКЗ, тобто наявність множини елементів, які розташовані на основі підпорядкування елементів нижчого рівня елементам вищого рівня.

Принцип оперативності НКЗ діяльності ВСУ означає вміння чітко та швидко проводити аналіз проблем, які виникли при реалізації ВСУ своїх

повноважень, та приймати відповідні рішення. Дані аналізу мають не просто констатувати наявність певних нормотворчих проблем та давати їм оцінку, а, насамперед, служити інформацією для прогнозування ускладнень в правозастовчій практиці, потреб в роз'ясненні чи тлумаченні норм закону, у формуванні єдиних підходів до судової практики при певних законодавчих прогалинах чи колізіях. Дотримання принципу оперативності у функціонуванні системи НКЗ діяльності ВСУ дає можливість уникнути незаконних та несправедливих судових рішень цього судового органу. Сутність полягає у своєчасному вивченні наявних проблем при застосуванні тих чи інших законодавчих норм з метою запобігання неправильному застосуванню їх судами нижчих судових ланок.

Повнота та об'єктивність також є вихідними засадами, на яких має ґрунтуватись НКЗ діяльності ВСУ. Основний зміст цих принципів полягає у тому, щоб наукове консультування враховувало не лише правові аспекти функціонування ВСУ, але взаємозв'язки і взаємодію найвищого судового органу з іншими суспільними інститутами. Завдяки всебічності і плюралістичності у підходах до НКЗ діяльності ВСУ може бути створений найбільш оптимальний підхід до вирішення тих чи інших нор-

мотворчих, правозастосовчих та наукових проблем, у якому будуть віддзеркалюватись об'єктивні дані про реальну дійсність. Цей принцип зумовлює необхідність врахування вимог об'єктивних закономірностей та реальних можливостей ВСУ як найвищого судового органу в судовій системі країни. Цей принцип містить вимогу врахування при НКЗ діяльності ВСУ таких аспектів як суспільні, законодавчо визначені цілі ВСУ, які поставлені та вирішуються в певний історичний відрізок часу; характер, рівень розвитку і закономірності правової системи суспільства, перш за все тих її компонентів, що виступають як керовані об'єкти; наявних засобів і ресурсів, що підлягають залученню в межах НКЗ діяльності ВСУ; внутрішні закономірності функціонування ВСУ як певного системного суспільного інституту.

Таким чином, можна зробити висновок, що НКЗ діяльності ВСУ утворює систему, яка має свою структуру, функціональне навантаження та ресурсну підтримку. Запровадження сукупності консультативних, організаційних та інформаційних заходів у відповідності до основоположних засад функціонування системи НКЗ створює необхідні умови для ефективного здійснення Верховним Судом України своїх повноважень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970–1980. – Т. 4.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrlit.org/slovnnyk/slovnnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh/%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%B0.
2. Янюк Н. Принципи державної служби як основа її професійності і стабільності / Н. Янюк // Вісник Львівського університету. Серія юрид. – 2009. – Вип. 48. – С. 119–127.
3. Дюков А.В. Организация системы информационно-правового обеспечения деятельности органов внутренних дел: Дисерт... канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 / А.В. Дюков. – М., 2009. – 371 с.
4. Колтунович Т.А. Етичний кодекс психолога: навч. – метод. посіб. // Т.А. Колтунович / Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці: Рута, 2007. – 232 с.
5. Гаміна Т.С. Технології соціальної роботи з різними категоріями населення / Т.С. Гаміна // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 11 (270). – Ч. II. – С. 124–132.
6. Про державну службу: Закон України від 16.12.1993 р. № 3723-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1993. – № 52. – Ст. 490.
7. Бахрах Д.Н. Административное право. Учебник / Д.Н. Бахрах. – М.: Изд-во БЕК, 1993. – 301 с.
8. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / О.Ф. Скакун. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.

Voloshina V. The purpose and principles of the scientific and advisory software of the activities of the Supreme Court of Ukraine.

The article examines the structural elements of the scientific and advisory software system to ensure the activities of the Supreme Court of Ukraine. The author defines the main purpose of providing scientific and advisory software of the activities of the Supreme Court of Ukraine, and establishes the basic principles of scientific and advisory support to the administration of justice in the supreme judicial body of the country. The article states that the purpose of scientific and advisory maintenance of the activity of the Supreme Court of Ukraine is to create necessary conditions for the effective implementation by the Supreme Court of Ukraine their functional authorities by introducing the aggregate consulting, organizational and informational events. The author believes that the legality, professionalism, consistency, efficiency, completeness and objectivity are the principles of scientific and advisory support of the activities of the Supreme Court of Ukraine.

The principle of legality scientific and advisory software system to ensure the activities of the Supreme Court of Ukraine can be defined as normative requirement that obliges all those involved in the system scientific and advisory software system to ensure the activities of the Supreme Court of Ukraine to apply the rules of the Constitution, legislation should not contradict the Basic Law. scientific and advisory software system to ensure the activities of the Supreme Court of Ukraine enable the Supreme Court of its powers. However, the principle of legality, subjects scientific and advisory software system to ensure the activities have no right to intervene directly in the process of justice.

It is proved that the principle of professionalism as a prerequisite for the efficiency of the entire system of legality scientific and advisory software system to ensure the activities of the Supreme Court of Ukraine.

Keywords: *research and advisory support; the Supreme Court of Ukraine; principles of the activity; purpose of the activity.*

Стаття надійшла до редакції журналу 09.09.2015 р.